

الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ

سرشناسه:	صالحی، خدیجه، ۱۳۶۱ -
عنوان و نام پدیدآور:	پژوهشی در جلوه‌های امامت و ولایت در جریان عاشورا/ خدیجه صالحی.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ص ، ۱۴۳۵ق = ۱۳۹۳.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۸۶۹-۷
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	چاپ دوم: ۱۳۹۴ (فیبا).
یادداشت:	چاپ سوم: ۱۳۹۴ (فیبا).
یادداشت:	چاپ چهارم: ۱۳۹۴ (فیبا).
موضوع:	حسین بن علی علیه السلام ، امام سوم، ۴ - ۶۱ق -- فضایل
موضوع:	علی بن حسین علیه السلام ، امام چهارم، ۳۸ - ۹۴ق. -- فضایل
موضوع:	عاشورا -- فلسفه؛ امامت؛ ولایت
رده بندی کنگره:	۱۳۹۳ پ ۴/۲۴۳ص / BP۴۱/۵
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۹۵۳۴
شماره کتابشناسی ملی:	۳۵۳۹۱۵۳

پژوهشی در جلوه‌های امامت و ولایت در جریان عاشورا

خدیجه صالحی

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی (ص)

پژوهشی در جلوه‌های امامت و ولایت در جریان عاشورا

مؤلف: خدیجه صالحی

چاپ چهارم: ۱۳۹۴ش / ۱۴۳۷ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (علیه السلام)

● چاپ: زلال کوثر ● قیمت ۱۱۵۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

- قم، چهارراه شهدا، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸. تلفکس: ۹ - ۳۷۸۳۹۳۰۵ ۲۵ ۹۸+
- قم، بلوار محمدمین، سه‌راه سالاریه. تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ ۲۵ ۹۸+ فکس: ۳۲۱۳۳۱۴۶ ۲۵ ۹۸+
- قم، ساختمان ناشران، طبقه سوم، پلاک ۳۰۸. تلفن: ۳۷۸۴۲۴۰۲ ۲۵ ۹۸+

pub.miu.ac.ir miup@pub.miu.ac.ir

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این‌رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی رحمته‌الله و مقام معظم رهبری (دام‌ظله‌العالی) می‌باشد.

«جامعة المصطفی ص ع و آ لله ال ع ال ع ال م ی ی ی» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمدی ص ع و آ لله ال ع ال ع ال م ی ی «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ص ع و آ لله ال ع ال ع ال م ی ی» را تأسیس کرده است.

اثر حاضر با عنوان پژوهشی در جلوه‌های امامت و ولایت در جریان

عاشورا حاصل پژوهش فاضل گرامی سرکار خانم خدیجه صالحی، کوششی است در به ثمر رساندن گوشه‌ای از این اهداف متعالی. در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

قدردانی

حمد و سپاس بی‌انتهای، خداوندی را سزااست که الطاف بی‌کرانش را بر ذره‌ذره عالمیان ارزانی داشته و همو پروردگار عالمیان است؛ معبودی که توفیقم داد تا در جوار شفیعۀ روز قیامت، حضرت فاطمه معصومه علیها السلام، در ساحل علم و دانش قدم بردارم که بدون لطف و عنایت او و برگزیدگان درگاهش، هیچ نیستم.

بر خود لازم می‌دانم مراتب سپاس خود را از تمامی کسانی که در نگارش این کتاب نقشی داشته‌اند، تقدیم دارم. از ریاست «جامعۀ المصطفی صلی الله علیه و آله» و عوامل آن، از ریاست محترم حوزه‌ام جناب آقای صفورایی که با همکاری خویش یاری‌ام کردند، از معاونت‌ها و گروه‌های مدرسه، به‌ویژه از گروه فلسفه و کلام و اساتید بزرگوارم که راهنمایی‌ام کرده‌اند و همچنین از دوستان مهربانم قدردانی می‌کنم. از استاد راهنمای گران‌قدرم، جناب آقای دکتر توحیدی که با سعه صدر و راهنمایی‌های ارزندشان، بیشترین نقش را در نگارش این کتاب ایفا کرده‌اند و از استاد محترم و مشاورم، سرکار خانم شاکری که با راهنمایی و هم‌دردی‌های خود، تحمّل مسائل مسیر را برایم هموارتر کردند. از

هر دو بزرگوار که بیشترین کمک را در ارتقای کمّی و کیفی اثر داشته‌اند، کمال امتنان و تشکر دارم. از پدر و مادر عزیزم نیز که دعای خیرشان همیشه بدرقه راهم است، سپاس گزارم.

از همراهی و همدلی دلسوزانه و صبورانه همسر گرامی‌ام، آقای اسفندیارخان و همراهی صمیمانه فرزندان عزیزم، محمد، معصومه و زهرا تشکر می‌کنم.

از پروردگار مهربان، برای تمامی بزرگواران و عزیزان نام‌برده، سعادت دنیا و آخرت را خواستارم.

فهرست

درآمد.....	۱۷
کلیات.....	۱۹
مقدمه.....	۱۹
مفاهیم و اصطلاحات.....	۲۴
جلوه ظاهری امامت و ولایت (ولایت ظاهری).....	۲۵
جلوه باطنی امامت و ولایت (ولایت باطنی).....	۲۵

بخش اول: امامت و ولایت

۱. چیستی و حقیقت امامت و ولایت.....	۲۹
مقدمه.....	۲۹
حقیقت امامت.....	۳۰
امامت در اصطلاح.....	۳۲
ولایت.....	۳۶
۱. حقیقت ولایت.....	۳۷
۲. انواع ولاءها.....	۳۸
ولایت تکوینی.....	۳۹
رابطه امامت و ولایت.....	۴۲
جایگاه امامت نزد شیعه امامیه.....	۴۴
امامت از اصول دین.....	۴۴

۴۵	جایگاه امامت نزد اهل سنت
۴۵	امامت از فروع دین
۴۶	امامان دوازده‌گانه
۴۷	ضرورت امامت
۴۷	۱. دلیل عقلی
۴۸	۲. دلیل نقلی
۴۹	۲. ویژگی‌های امام
۴۹	عصمت
۴۹	۱. تحلیل مفهوم عصمت و پیشینه
۵۰	۲. عصمت در لغت
۵۱	۳. عصمت در اصطلاح
۵۱	۴. عصمت و اختیار
۵۲	۵. ضرورت و لزوم عصمت
۵۳	۶. نیاز امت به مرجع دینی (ضرورت عصمت)
۵۴	۷. راه‌های شناخت عصمت معصومان
۵۵	نص الهی
۵۵	اقسام نص
۵۶	الف) ضرورت منصوص بودن امام
۵۷	ب) دلیل نقلی بر منصوص بودن امام
۵۸	علم لدنی
۵۸	۱. ضرورت علم لدنی امام
۵۹	۲. دلیل نقلی بر علم لدنی امام
۶۰	افضلیت امام
۶۱	۱. دلیل عقلی افضلیت امام
۶۲	۲. دلیل نقلی

بخش دوم: جلوه‌های ظاهری امامت و ولایت

۶۷	۱. اهداف امام حسین علیه السلام
۶۷	تشکیل حکومت
۶۹	واکنش نخبگان و کوفیان در برابر سفیر امام
۷۰	برخی سخنان، موضع‌گیری‌ها و اقدامات دشمنان امام حسین علیه السلام

۷۰	نظریه شهادت‌گرایی (نظریه شریعتی).....
۷۱	نقد نظریه شهادت‌گرایی (دکتر شریعتی).....
۷۳	نظریه فرار از مرگ.....
۷۴	نقد و بررسی نظریه فرار از مرگ.....
۷۴	نظریه اهداف متوازی و طولی.....
۷۶	نظریه مبارزه با شرایط انسداد سیاسی در عصر یزید.....
۷۷	نظریه اهداف چندلایه.....
۸۰	اقدام‌های امام حسین علیه السلام برای بیداری اسلامی و ایجاد حکومت اسلامی.....
۸۱	۱. امتناع امام از بیعت با یزید.....
۸۶	۲. ردّ پیشنهاد مروان در مورد بیعت.....
۸۸	۳. خروج امام از مدینه.....
۸۹	علّت حرکت امام در آغاز به‌سوی مکه.....
۹۱	۴. خواندن آیه ۲۱ سوره قصص هنگام خروج از مکه.....
۹۲	۵. پاسخ امام حسین علیه السلام به محمد بن حنفیه.....
۹۳	۶. دعوت کوفیان از امام حسین علیه السلام
۹۴	الف) سابقه دعوت کوفیان.....
۹۵	ب) دعوت کوفیان و موضع‌گیری‌های امام نسبت به دعوت کوفیان.....
۹۶	ج) پاسخ امام به ابن عباس.....
۹۷	د) دلایل امام برای ردّ پیشنهادهاى مخالفان.....
۹۹	ه) موضع دوم و اختصاصی امام در قبال دعوت کوفیان.....
۹۹	و) بیعت‌شکنی مردم کوفه.....
۱۰۰	ز) سست‌رأیی و نیرنگ و فریب‌کاری.....
۱۰۱	ح) دنیاطلبی.....
۱۰۲	ط) پاسخ امام به استغاثه مردم کوفه.....
۱۰۲	۷. اعزام مسلم به کوفه.....
۱۰۳	۸. آماده‌سازی ذهن کوفیان برای پذیرش حاکم ظالم.....
۱۰۴	۹. استقبال امام علیه السلام از دعوت کوفیان.....
۱۰۶	۱۰. حرکت امام به سوی عراق.....
۱۰۶	۱۱. تهیه اسلحه جنگی و جمع‌آوری کمک‌های مالی برای قیام.....
۱۰۷	۱۲. تصرف امام در حله‌های یمنی.....
۱۰۸	۱۳. خبر گرفتن از کوفیان.....

۱۰۹. فرستادن سفیری دیگر برای زمینه‌سازی قیام.....
- ۱۱۱ دیدگاه امام علیه السلام در برابر مخالفان حرکت به عراق.....
۱۱۲. ۱. حفظ شعائر اسلامی.....
۱۱۴. ۲. پاسخ‌های امام حسین علیه السلام به مخالفان قیام.....
- ۱۱۴ الف) قاطعیت در رهبری.....
- ۱۱۵ ب) تسلیم و رضا.....
- ۱۱۶ نکته‌های مهم خطبه.....
۱۱۶. ۱. آینده‌نگری امام.....
۱۱۷. ۲. عمل به فرمان الهی در هر شرایطی.....
۱۱۷. ۳. خود را در امان خدا دیدن.....
۱۱۹. ۴. تسلیم فرمان الهی و رسواسازی منافقان اسلام‌ستیز.....
- ۱۲۰ تجلیات گوناگون گفتاری و رفتاری امام حسین علیه السلام برای قیام.....
۱۲۰. ۱. دعوت به مبارزه.....
۱۲۲. ۲. متن نامه امام علیه السلام به سران بصره.....
۱۲۳. ۳. استفاده از هر فرصتی برای دعوت به قیام.....
۱۲۴. ۴. آینده‌نگری و تدبیر امام در شراف.....
۱۲۶. ۵. مخالفت با حاکم ظالم.....
۱۲۷. ۶. روشنگری و هدایت تا آخرین لحظه.....
۱۲۸. ۷. یاری خواستن از مردم برای مبارزه با حکومت.....
۱۲۹. ۸. یاری خواستن از قبیله «بنی‌اسد» به وسیله حبیب ابن مظاهر.....
۱۲۹. ۹. یاری خواستن از «زهیربن قین».....
۱۳۰. ۱۰. جهاد دفاعی اضطراری (تجلی رفتاری).....
- ۱۳۱ برخی از جلوه‌های ظاهری در کربلا (از دوم محرم تا عاشورا).....
۱۳۱. ۱. فرمان برپایی اردوگاه.....
۱۳۲. ۲. خریداری زمین‌های کربلا.....
۱۳۳. ۳. فرمان کندن خندق اطراف اردوگاه.....
۱۳۳. ۴. بازدید امام از تپه‌ها و بلندی‌ها.....
۱۳۵. ۲. جلوه‌های ظاهری امامت و ولایت امام سجاد علیه السلام.....
- ۱۳۵ حضور امام سجاد علیه السلام در کربلا.....
- ۱۳۷ پذیرفتن امامت و ولایت در سخت‌ترین شرایط.....
- ۱۳۸ اقدامات امام سجاد علیه السلام.....

۱. برخورد صریح و افشاگرانه ۱۳۸
۲. جهاد با سخن ۱۴۱
۳. بیدار کردن دل‌ها با سخن ۱۴۲
۴. جهاد در حد امکان ۱۴۳
۵. هدایت‌گری و تبیین حقیقت ۱۴۵
۶. گرفتن حق ۱۵۰
۷. سیاست کناره‌گیری از مردم ۱۵۱
۸. حفظ حرمت و حجاب و عفاف بانوان ۱۵۳
۹. فرستادن بشیر به طرف مدینه ۱۵۵
۱۰. رسوا کردن ستمگران و رساندن پیام آنها ۱۵۶
۱۱. اصلاح و هدایت همراه با بردباری ۱۵۹
- عملکردهای امام جهت زنده نگه‌داشتن یاد عاشورا ۱۶۱
۱. عزاداری و گریه ۱۶۱
۲. حمایت و پشتیبانی از عزاداری‌ها ۱۶۲
۳. یاد امام حسین علیه السلام هنگام نگاه به آب و غذا ۱۶۳
۴. زیارت قبر پدر بزرگوارش در کربلا ۱۶۳
۵. نگاه‌داری تربیت پدر ۱۶۴
۶. به دست داشتن انگشتر امام حسین علیه السلام ۱۶۴

بخش سوم: جلوه‌های باطنی امامت و ولایت

۱. فضیلت‌ها و معجزه‌های امام حسین علیه السلام ۱۶۹
- دلیل پرداختن به صفات ۱۷۰
- داشتن روحیه استقامت بی‌نظیر ۱۷۰
- تجلی باطنی رضا و تسلیم ۱۷۱
- تکیه بر قدرت خداوند ۱۷۱
- صبر و شکیبایی ۱۷۲
- عبادت بی‌نظیر ۱۷۳
- پیش‌گویی‌ها و معجزه‌ها ۱۷۴
۱. پیش‌گویی امام از شهادت خود ۱۷۴
۲. پیش‌گویی از کیفیت و مکان شهادت ۱۷۴
۳. خبر از شهادت در آینده ۱۷۵

۴. خبر از تسلط حجاج بن یوسف ثقفی ۱۷۵
۵. درخواست هدیه سفر ۱۷۶
۶. سخن گفتن با فرشتگان و دیدن آنها ۱۷۶
۷. دیدن جنیان و سخن گفتن با آنها ۱۷۷
۸. ظاهر شدن آب خوشگوار ۱۷۷
۹. زیاد شدن آب چاه ۱۷۸
- نفرین‌های امام حسین علیه السلام ۱۷۸
۱. هلاکت عبدالله بن حوزه ۱۷۹
۲. برطرف نشدن تشنگی تا زمان مرگ ۱۷۹
۳. عذاب سخت زرعه ۱۸۰
۴. کورشدن، نتیجه ناسزاگویی به امام علیه السلام ۱۸۰
۵. دو خبر از آینده عمرسعد ۱۸۰
۶. پایمال شدن زیر سم اسبان ۱۸۱
۷. هلاکت به همراه ذلت و خواری ۱۸۲
۸. نتیجه جسارت به امام علیه السلام ۱۸۲
۹. گرفتار شدن به دشمنی و اختلاف ۱۸۳
- معجزه‌های دیگری از امام حسین علیه السلام ۱۸۴
۱. تلاوت قرآن کریم توأم با اخبار غیبی ۱۸۴
۲. تأثیرگذاری در موجودات هستی ۱۸۵
۳. هدایت باطنی ۱۸۶
- زهیر بن قین ۱۸۶
- حرّ بن یزید ریاحی ۱۸۹
۲. فضایل و معجزه‌های امام سجّاد علیه السلام ۱۹۱
- توحید و توکل بی نظیر امام سجّاد علیه السلام ۱۹۱
- صبر و بردباری شگفت‌انگیز ۱۹۲
- شجاعت شگفت‌انگیز ۱۹۳
- استقامت و پایداری ۱۹۴
- معجزه‌های امام سجّاد علیه السلام ۱۹۵
۱. زنده ماندن در عاشورا ۱۹۵
۲. دستی از هوا ۱۹۶
۳. دفن بدن پدر ۱۹۶

۴. اخبار غیبی ۱۹۷
۵. تبدیل کردن ریگ‌ها به جواهر ۱۹۸
۶. زنده کردن مرده به اذن خداوند ۱۹۹
- نفرین امام ۱۹۹
- هلاکت با حرارت آهن و آتش ۱۹۹

بخش چهارم: بررسی برخی شبهه‌های کلامی در جریان عاشورا

- بررسی برخی شبهه‌های کلامی در جریان عاشورا ۲۰۳
- علم امام علیه السلام به شهادت ۲۰۳
- عصمت امام حسین علیه السلام و بررسی آیه «تهلکه» ۲۰۶
۱. هلاکت ناشی از ترک انفاق ۲۰۸
۲. دفع مهم برای حفظ اهم ۲۰۹
۳. حرکت بر حسب وظیفه ۲۱۱
- پیوست‌ها ۲۱۵
- کتاب‌نامه ۲۲۹

درآمد

نوشتار حاضر، با عنوان پژوهشی در جلوه‌های امامت و ولایت، در جریان عاشورا، براساس شواهد تاریخی و تحلیل‌های عقلانی، ظهور و تجلی ولایت و امامت امام حسین علیه السلام و امام سجاد علیه السلام را در عملکردهای متعدد ایشان، در جریان عاشورا، بررسی کرده و اقدامات ایشان را به عنوان پرچم‌داران امامت و ولایت، برای رسیدن به اهدافشان تبیین و توجیه کرده است.

هدف از این پژوهش، علاوه بر دستیابی به معرفت عمیق‌تر و عرضه آن به محافل علمی و اجتماعی مربوطه، شناخت کارکردها و اقدامات ایشان، زمینه‌سازی و باز کردن روزنه تازه‌ای برای پژوهش‌های جدی‌تر و پیوند تاریخ عظیم عاشورا با قسمتی از علم کلام است.

تکیه اساسی این نوشتار، با توجه به کلامی بودن مسئله، بیشتر بر منابع تاریخی، کلامی قدیمی و یا معتبر معاصر بوده است. نگارنده، پس از بیان کلیات، به مباحثی در مورد: امامت و ولایت، انواع ولاءها، جایگاه بلند ولایت و امامت در اندیشه شیعی، و ویژگی‌های امام پرداخته است. در ادامه، تجلیات ولایت ظاهری امام حسین علیه السلام که در قالب عناوینی

چون سخنان و نامه‌ها، اقدامات حضرت برای تشکیل حکومت اسلامی، روشننگری‌ها و تدابیر حضرت برای رسیدن به اهدافشان آمده است. پس از آن، به اقدامات و تجلیات ولایت ظاهری امام سجاد علیه السلام، پس از واقعه عاشورا، همچون اصلاح و روشننگری‌ها، خطاب‌ها و افشاگری‌های صریح حضرت اشاره شده است.

در بخش سوم، به بیان تجلیات ولایت باطنی دو امام علیهم السلام، با عناوینی چون: فضائل باطنی شگفت‌انگیز که منشأ ظهور و تجلی عملکردهایی در رفتار و چهره ایشان شده است، معجزه‌ها و کرامت‌ها، دعاها و نفرین‌های به اجابت رسیده و برخی از تصرف‌های ولایی ایشان، پرداخته است. در آخر، به بیان دو شبهه کلامی مربوط به علم و عصمت امام و سازگاری آن با آیه تهلکه می‌پردازد.

دستاورد مهم و اساسی این پژوهش این است که هرگونه اقدام و عملکرد امام حسین علیه السلام و امام سجاد علیه السلام، بر محور عمل به وظیفه الهی و با تکیه بر رضایت و خشنودی کامل خداوند متعال صورت می‌گرفت.

کلیدواژه‌ها:

امامت، ولایت، امام حسین علیه السلام، امام سجاد علیه السلام، جلوه، جریان، ولایت ظاهری، ولایت باطنی.

کلیات

مقدمه

مسئله جلوه‌های امامت و ولایت در جریان عاشورا، می‌تواند از مسائل مهم شاخه امامت در علم کلام باشد. پژوهش حاضر، از باب این‌که به کاربردهای مختلف شیوه زندگی امام حسین علیه السلام به عنوان پرچم‌دار امامت و ولایت، درباره قیام جاودانه عاشورا و پس از واقعه کربلا برای رساندن پیام عاشورا بر محور عمل به وظائف امامت و ولایت و در آخر شبها در مورد عاشورا می‌پردازد، اهمیت دارد و می‌تواند پاسخ‌گوی بسیاری از سؤالاها در این زمینه باشد.

در جریان عاشورا و واقعه کربلا که آوازه آن روز به روز بیشتر و بر رابطه عمیق آن با حیات دین، فزونی می‌یابد، اهمیت اهداف امام حسین علیه السلام و ظهور عملکردها و اقدامات حضرت به عنوان امام جامعه اسلامی و پرچم‌دار ولایت و امامت در راستای رسیدن به اهداف الهی‌شان افزوده می‌شود.

جریان عاشورا ظهور عملکردها و تجلی امامت و ولایت الهی امام

حسین علیه السلام و تدابیر ژرف حضرت تا کربلا و شهادت ایشان که بر دوش امام حسین علیه السلام بود و پس از آن به وسیله امام زین العابدین علیه السلام ادامه پیدا کرد. در تجلی ظاهری امامت و ولایت امام حسین علیه السلام به اقدامات متعددی از جمله تشکیل حکومت اسلامی، ارسال سفیر و بررسی اوضاع، اعلام برائت از یزید بن معاویه، تبیین و روشنگری دل‌ها پرداخت که در آخر و پس از اتمام حجت به آخرین اقدام و تجلی آن و به عبارت جهاد مسلحانه و دفاع اضطراری ختم شد و پس از شهادت امام سجاد علیه السلام با شجاعت و روشنگری‌های امام سجاد علیه السلام به مبارزه آشکار، وظیفه خود را در حفظ و رساندن پیام عاشورا به بهترین شکل ممکن انجام داد. تمام اقدام‌ها و عملکردها در راستای عمل به وظیفه امامت و بر محور رضایت الهی انجام گرفت. در تجلی باطنی امامت و ولایت در عاشورا، آراسته بودن دو امام بزرگوار به فضیلت‌ها و ویژگی‌های معنوی و الهی، باعث هدایت باطنی و ظهور معجزه‌ها و کرامت‌ها متعدد شد.

نوشتار حاضر، در سه بخش تدوین شده است که در همه بخش‌ها متکی به منابع متعدد کلامی و تاریخی است و در برخی موارد هم با استدلال‌های عقلانی و تحلیل‌های تجربی نگارنده همراه شده است.

بعد از بیان کلیاتی چون: تبیین موضوع، اهداف و ضرورت، به بخش اول که در قالب دو فصل: حقیقت امامت و ولایت، و ویژگی‌های امام و ولی، تنظیم شده، وارد می‌شویم. هدف از تدوین این بخش در نوشتار حاضر، روشن‌شدن مسئله امامت و کارکردهای امام و ولی است.

بخش دوم با عنوان «جلوه‌های ظاهری امامت و ولایت» در قالب دو فصل: جلوه‌های ظاهری امامت و ولایت امام حسین علیه السلام و جلوه‌های ظاهری امامت و ولایت امام سجاد علیه السلام، به بیان اعمال مدیریت و تجلی

رفتارها و اقدامات سیاسی دو امام بزرگوار برای رسیدن به اهدافشان در راستای عمل به وظیفه امامت و ولایت می‌پردازد.

بخش سوم با عنوان «جلوه‌های باطنی امامت و ولایت» در قالب دو فصل: جلوه‌های باطنی امامت و ولایت امام حسین علیه السلام و جلوه‌های باطنی امامت و ولایت امام سجاد علیه السلام است که در ابتدا به بیان برخی از فضائل روحی و صفات باطنی امام حسین علیه السلام و امام سجاد علیه السلام پرداخته که وجود این فضائل باطنی در امامان موجب بروز و تجلی رفتارهای پسندیده و عالی، چون رضایت مطلق الهی، استقامت و پایداری، تسلیم فرمان الهی بودن تا آخرین لحظه بود.

در بخش چهارم با عنوان «شبهات عاشورا» به بررسی دو شبهه علم امام حسین علیه السلام و عصمت ایشان و بررسی سازگاری علم امام با آیه **﴿وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾** پرداخته است.

در پایان، نکته مهم و قابل ذکر در این پژوهش این است که نگارنده با توجه به موضوع پژوهش که کاملاً جدید بوده و بدین صورت کتاب یا مقاله‌ای نیافته است و قبول دارد که در گام‌های اول تحقیق به سر می‌برد، اذعان به نارسایی قلم و اندیشه تحقیق حاضر دارد. امید دارد این پژوهش نقطه عطف و زنگ شروعی باشد برای پژوهش‌های جدی‌تر و علمی‌تر به وسیله محققان برجسته و گامی هرچند ناچیز در خدمت به مکتب جاودانه اباعبدالله الحسین علیه السلام و حیات تشیع.

موضوع تجلی امامت و ولایت را می‌توان از مباحث مرتبط با کلام در شاخه امامت خاصه دانست. طرز رفتار دو امام علیه السلام با اطرافیان، یاران، سران حکومت، توده مردم و نحوه معاشرت ایشان، نشانگر نوع نگاه به

زندگی و دستاوردهای آن است و به همین دلیل که امام نگاهش به زندگی، نگاهی توحیدی و الهی است، بر همین اساس نیز با معیارهای دینی، درباره شخصیت افراد، داوری کرده و با شیوه‌های الهی برخورد و سعی می‌کند در هر پیشامدی از اول جریان عاشورا تا پایان آن، در هر شرایطی، از مدار الهی خارج نشود. مجموعه این رفتارها، گفتارها و ارتباطها و در مواردی نشان دادن امور خارق‌العاده، همه تجلیات و ظهورات دو شخصیت بزرگ و الهی است که این نوشته متمرکز بر نشان دادن تجلیات امامت و ولایت ظاهری و باطنی امام حسین علیه السلام و امام سجاد علیه السلام است و در پایان نیز اگر شبهه‌ای در این تجلیات وجود دارد، برطرف شود.

واقعه عاشورا تاکنون از جنبه‌های گوناگونی بررسی شده است. بیشتر نوشته‌ها در این باره، جنبه تاریخی - توصیفی دارد و پژوهش‌های صورت گرفته با نگرش کلامی، در مقابل متون حجیم تاریخی - توصیفی، بسیار اندک به نظر می‌رسند.

مسئله پژوهش، هم‌زمان با شروع جریان عاشورا همراه است؛ چرا که کارکردهای امامت و ولایت امام حسین علیه السلام به عنوان پرچم‌دار و رهبر قیام عاشورا، در رأس جریان قرار دارد. اما نگارش برخی از قسمت‌های مسئله، مانند اهداف حضرت از قیام، توجیه و تبیین آنها و برخی دیگر از جنبه‌ها و جلوه‌های ظاهری امامت و در بعضی موارد اندک، جنبه‌های باطنی در منابع دسته اول تا منابع معاصر یافت می‌شود.

نویسندگانی چون: شیخ مفید در ارشاد، سید مرتضی در تنزیه الانبیاء والائمة، شیخ طوسی در تلخیص الشافی از متقدمین و شهید مطهری در

حماسه حسینی و مرحوم آیتی در بررسی تاریخ عاشورا از متأخرین به برخی از شئون ظاهری ولایت امام حسین علیه السلام، مانند: امر به معروف و نهی از منکر، مبارزه با ظلم و فساد، احیاء دین و سنت پیامبر صلی الله علیه و آله، تشکیل حکومت اسلامی، اصلاح امت و اجرای قوانین و دستورهای اسلامی در جریان عاشورا پرداخته‌اند. صالحی نجف‌آبادی در کتاب خود شهید جاوید، برخی از این شئون را آورده و همه را با حکومت‌طلبی حضرت، به عنوان مطلوب اول مرتبط ساخته است.

نوشتار حاضر، علاوه بر پرداختن به موارد مطرح‌شده، سعی کرده تمام شئون ظاهری ولایت و امامت را به همراه جلوه‌های باطنی و تبیین و تحلیل آنها و برخی از شبهات کلامی جمع‌آوری کند.

چون جریان عاشورا، نقش قابل توجه و بسیار مهمی در حیات عقیدتی، سیاسی، اجتماعی نزد شیعیان دارد و از جایگاه خاصی برخوردار است، باید مورد توجه بیشتری قرار گیرد و توجه به ابعاد مختلف آن، مانند تجلی‌های امامت و ولایت در عاشورا، می‌تواند ما را از جهت ضرورت تحقیق در دست‌یابی به این تجلیات، هم در مرحله معرفت و فهمیدن و هم در مرحله عمل و الگو قرار دادن آگاه کند. از طرفی عاشورا ارتباط مستقیم با جاودانگی دین دارد: «الاسلام محمدیه الحدوث و حسینیه البقاء». بدون شناخت این تجلیات چگونه می‌توان به‌طور صحیح این ارتباط را تبیین کرد.

نگاه کلامی و پژوهش در موضوع عاشورا با این نگرش می‌تواند روزنه تازه‌ای در پیوند بین تاریخ عاشورا و قسمتی از کلام باشد.

نوشتار حاضر، سعی دارد جلوه‌های امامت را در جریان عاشورا از زمانی که امام حسین علیه السلام به‌وسیله استاندار مدینه برای بیعت با یزید دعوت شد و تا

کربلا و پس از آن تا بازگشت اسرا به مدینه بررسی کند. از نظر موضوعی هم محور مباحث اقدامات و آثار و نقش قیام حضرات در جریان عاشوراست.

جمع‌آوری تمامی جلوه‌ها و کاردهای امامت و ولایت و تبیین و توجیه آنها از شروع جریان عاشورا تا ورود به مدینه و همچنین آوردن فهرست‌های سخنان امام حسین علیه السلام و امام سجاد علیه السلام و تجلیات گوناگون دو امام بزرگوار به صورت جدول‌بندی شده را می‌توان از نوآوری‌های پژوهش حاضر معرفی کرد. به علاوه، موضوع مورد پژوهش، گذشته از این‌که جدید است، جنبه کاربردی نیز دارد و نیاز معرفتی، اجتماعی، سیاسی و اخلاقی جامعه امروز است. علاوه بر این، می‌تواند در محافل علمی و تحقیقی مربوط به عاشورا پژوهی، جایگاه مهمی پیدا کند. از طرفی نیز زنگ شروعی باشد برای پژوهش‌های جدی‌تر محققان در این زمینه.

باتوجه به جدید بودن مسئله پژوهش با این عنوان، این تحقیق با کمبود جدی منبع مواجه بود. به نظر می‌رسد این‌گونه موضوع‌های پژوهشی، نیاز به تلاش بیشتر و علمی‌تر، به وسیله توسط محققان برجسته و صاحب‌نظر دارد، زیرا با این عنوان و با این زاویه نگاه، هیچ متنی یافت نشد. همچنین به علت شرایط مختلف و محدودیت‌های کتابخانه‌ای نیز با مسائل جدی روبه‌رو بوده است.

نوشتار حاضر، به شیوه گردآوری کتابخانه‌ای و به صورت تحلیلی و توصیفی، با نگرش کلامی نگاشته شده است.

مفاهیم و اصطلاحات

از واژگانی که تبیین آن در نوشتار حاضر ضرورت دارد، واژه‌های: جلوه، جریان، جلوه ظاهری و جلوه باطنی و معانی آنهاست.

جلوه

جلوه در لغت به معانی آشکار کردن، ظاهر ساختن و نمایش دادن آمده است.^۱
در نوشتار حاضر، منظور، ظاهر کردن و نشان دادن است.

جریان

اسم مصدر عربی در لغت به معانی رفتن آب یا هر چیز دیگر، روان شدن،^۲ خروج و پیشرفت و صدور و اتفاق^۳ آمده است که در اینجا، مراد صدور و اتفاق فعل است.

جلوه ظاهری امامت و ولایت (ولایت ظاهری)

ظهور عملکردها و اقدامات مختلف و متنوع امام و اعمال آن، برای رسیدن به اهداف عالی که در خارج تحقق پیدا کرد.

جلوه باطنی امامت و ولایت (ولایت باطنی)

منظور از این اصطلاح در نوشتار حاضر، تجلی ویژگی‌ها و فضایل درونی و صفات برجسته اخلاقی دو امام بزرگوار در جریان عاشورا است.

۱. مجالدین، محمد ابن یعقوب، فیروزآبادی، القاموس المحيط، به‌اشراف دکتر محمد اسکندری، ص ۱۳۷۰؛ مصطفی ابراهیم و دیگران، المعجم الوسیط، ج ۱ و ۲، ص ۱۳۲؛

حسن عمید، فرهنگ عمید، ج ۱، ص ۸۲۴؛ معین، فرهنگ معین، ج ۲، ص ۹۷۰.

۲. قاموس المحيط، پیشین، ص ۱۳۶۹؛ المعجم الوسیط، همان، ص ۱۱۹؛ علی اکبر دهخدا، لغت‌نامه دهخدا، ج ۵، ص ۶۷۳۷؛ فرهنگ عمید، ج ۱، ص ۸۱۱؛ فرهنگ معین، ج ۲، ص ۹۵۷.

۳. لغت‌نامه دهخدا، ج ۵، ص ۶۷۳۷.